

מסורת הש"ם

א) נֶחֱד תַּנָּה (זה) הוא רב ונקרא בשמו רבי אלנא ע"י עדון ערך רבנן, ב) (לעיל מו.), ג) זבילא ת,ד) (נפסחים קב: סוטה ט. טעמא דבעינן שיהא לבו פטוי למלוא אחת ולא יפנה עגמו הימנה כ"כ חוס' מ"ק ח: ד"ה לפי וי"ן), ט) (לעיל י"ב מ"ג: ו) (ע"י מו"י' מדרס פ"ג מ"אל ד"ה שגכרסו), ו) (בראשות ח,ח) (ח' גד"י הכ"י נחך, ט) ס"א חט, י) (ע"י חוס' לעיל מ: ד"ה אמר אביי,

תורה אור השלם

- בונה ירושלים יי גדדי תשראל יבנס:

תהלים קמו ב

א) רש"י ד"ה ומ"י אנה וכו' אחת היא ואין בה הפסקה. י"צ ע"ל בפנסי"י דף מו סוף ע"א:

גליון הש"ם

גב' והתניא ר' אימר אין חותמין בשמים. ע"י פסחים דף קד ע"ב חוס' ד"ה ולת מלמא. שם ארביב"א א"י' השוב והמטיב צריכה מלכות כאי קמ"ל. ק"ל הא לעיל פלגי מזה בן דוסקאלי ורבנן וי"ע (ע"י רשב"א): רש"י ד"ה וכו"א א"צ מלכות וכו'. וכו'ו פותח בה בברוך לפי שפתיחה דהא ותישחה. עיין לעיל דה מו ע"א טעם דטעון והמטיב ללא דלחויימא וסב לא מבר מלכות כדכרימא וי"ע:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות חבילות חבילות. טעמא כמי שכו' עליו למלאכי וממנה למקד משאו (טוטה ח). לקועיה. ללאווי (ב"ק נה. ע"ז כ"ט).

רבינו חננאל

וברית מילה ניתנה ב"ג בריהו, וכולן מפורשות בפירשת ויהי אברם. רב אבה אמר צריך שיאמר בה הודאה תחילה וסוף, תחילה נודה לך ובסוף ועל כולם י"י אלהינו אני מודים לך. ואמר רבינו גאון זצ"ל (מגלים דרישא דדייקא פספוא דרבואתא רב אבא בשלש מקומות, חדא הא, אידיך בהאשה שפילו לה נכסים רב אבא אמר שאלתי את סמיכסו, ובשבת כ"י אליעזר אס לא הביא הכלי, רב אבא אמר הטבילה ואתאן כך ילידה זה הוא לידר בית שגמול לשמנה, וכל מי שלא אמר הודאה הרי זה מנהג. וכל מי שלא אמר ארץ חסדה טוביה ורחבה בריה ותורה וחקדים בריה לתורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וכל מי שלא אמר מלכות בית דודי בבונה ירושלים לא יצא. אסיקנה אין חותמין בשתים חוץ [מן]מקדש השבת וישראל ראשי חדשים. ומותבינן והא חתמין על הארץ ועל המזון. ומשנינן ארץ שמוציאה מזון. כלומר אחת היא. וכן על הארץ ועל הפירות ארץ שמוציאה פירות. ואפילו פתח דתם על ישראל עמך, חתים בבונה ירושלים. רב חסדא עשה כרב (וירא) דלא היה אמר לא בריה שאינה [בנשים] ולא מלכות ולא תורה שאינה לא בנשים ולא בעבדים. ומנהיג רב ששת לחטומיה עליה בי חזירה. אמר ליה ר' זידה לרב חסדא שבקת לכולהו ונתאי

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מילה נפנה צי"ג צירופות. ^ו צפרשת מילה שנמנה לאברהם אבינו הם כחוצים^י: **סחלה וסוף**. ^י נודה ה' אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך: **מ"ד לריכה מלכות קסבר דרננן**. הלכך לאו צרכה הסמוכה לחצרתה היא שאינה מצרכת **הארץ: ומ"ד אינה לריכה מלכות קסבר דאורייתא** היא.

ומצרכת הארץ היא כדאמר לעיל (ד' מח): **אשר נתן לך זה הטוב והמטיב והוא לה צרכה הסמוכה לחצרתה.** ^ו ומיהו פותח צה צברוך לפי שפתיחה היא חתימתה שכולה הודאה אחת היא ואינה ^א הפסקה ודומה לצרכת הפירות והמנוט: **בונה ירושלים לא**. צתמיה אס חתס בונה ירושלים לאו חתימה היא הלא עיקר צרכה לירושלים היא: **אלא אימא אף מושיע**. אס צא לתמוס מושיע ישראל ולא חתס בונה ירושלים ילא שמשועת ישראל היא צנין ירושלים: **פסח כחדא**. כשהתמיל צצרכה לא אמר רחס ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך אלא אחת מהן וכשתתס חתס צשמים מושיע ישראל וצונה ירושלים: אין **סדומין צשמים**. סדומין לעושין מלות חבילות כי היכי דלמר (פסחים קב): אין אומר צ' קדושות על כוס אחד: **מקדש השצם וישראל והומנים**. והכא ליכא למימר ישראל מקדשי לשצם חומנים דאילו זמנים תלוין צצ"ד לקדש חדשים ע"פ הראייה אבל שצת קדישא וקיימא: **חוץ מוה ומ"ש הכא חדא היא**. אין כאן אלא צצרת מקדש שצמנך להקצ"ה שצנקדש השצם והזמנים אבל מושיע ישראל וצונה ירושלים תרמי מילי נינהו ואין כוללים צ' דברים צצרכה אחת. ולא גרס הא צצה תליא. וצה"ג גרס הכי חוץ מוה ומ"ש הני תרמי קדושי נינהו ומודה רבי מילתא היא וצחדא צעי למתתס. ואינו נ"ל דא"כ אית ליה לרבי חותמין צשמים והכא ה"ט דהא צצה תליא ולא היה לו לכלול ולומר אין חותמין צשמים ועוד רבי כי אמרה לאו אנתמה אמרה: **פסח צעל עמך ישראל כו'**. דצעין חתימה מעין פתיחה: **ור"צ כו'**. צונה ירושלים תשועת ישראל היא דכתיב (מגלים קמ) צונה ירושלים ה' ולא נדמי ישראל יכנס: **לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים**. צצונה ירושלים הלכך מהדר לה צהטוב והמטיב ^ט (ואומר מלך העולם הטוב והמטיב): **שסי מלגיוס**. כגון אצינו מלכנו אלידנו צוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רענו רועה ישראל היא דלכתיב הטוב והמטיב לכל וכו': **לצר מדידה**. שפותחת צברוך אחת ה' אלהינו מלך העולם וכו': **ויסיצ רצ גידל וקאמר טעה כו' א"ל רצ הונא לרצ גידל מלך אמרה: ולא ידענא**. רבי זירא קאמר לה לא ידענא אי אמר רצ גידל ואי אמרה משמיה דרצ אי לא אמרה: **אי חסיס צה**. מקדש ישראל וראשי חדשים אי לא חתים: והדר

אמרה רב הדר יתיב וקאמר לשמחה ולזכרון ברוך מקדש ישראל והומנים א"ל מאן אמרה רב הדר יתיב וקאמר יטעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי חתים בה אי לדידה אי דרכיה גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן ויהדר יטעה ולא הזכיר של יום טוב אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לזכרון חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון: ואם היה ברכה סמוכה לחברתה כגון קרית שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מ"א

מ"אן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא. הקשה רש"י הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת צברוך הא סמוכה היא ומיך דקלרה היא והוא הודאה צעלמא צצרכת פירות וכצרכת מלות ומימה אמאי שיו אותה יותר משאר צצרכות הסמוכות שחותמות ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא היה לנו להאריך צה ולתמוס צצברוך ולא לשנות משאר סמוכות וי"ל דאין ה"נ ולמלן דאית ליה שהא דאורייתא היה חותם ולא פותח וכן איתא צתוספתא [פ"א] צדהיא ר' יוסי הגלילי היה מאריך צה וחותם ומיהו אכן קי"ל שהיא מדרבנן ולכך צריכה מלכות כדאמר צריכה שמי מלכות צר מדידה: **ל"ומר שצריכה ב' מלכויות בר מדידה**. חדא דצונה ירושלים דלאו אורח וכו' וגס צה אין יכולין לומר מלכות דהא סמוכה היא ע"כ אומרה צהטוב והמטיב והואיל ואמר צה מלכות דצונה ירושלים דלאו אורח ארעא וכו' אמר נמי דצרכת הארץ אע"פ שהיא סמוכה לחצרתה הואיל ולא נתקנו צזה אחר זה ליהושע תקן צצרת הארץ ומשה תקן צצרת סון משה נקט מלכות דלא היו סמוכות ומיהו אכן הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו פותמין צצברוך ויש שנוהגין לומר צצונה ירושלים מלכות: **ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו'**. ואל"ת והא סמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה שס אלא לאומרה לפרכים כששכח רלס והחליטו אין זה קרוי סמוכה ולריך פתיחה צצברוך וכצצרכות של י"ח צצרכות כולם סמוכות לצצרכות אל חי וקיס אי נמי אלהי אצצרהס היינו מלכות ^י כדלמרנין (לעיל ד' י:): משצצרה העולם לא היה אדם שקרא להקצ"ה אדון עד שצא צצצרה וקראו אדון שגא' אדני אלהים מה תתן לי (צראשית טו) ואס הוא י"ט כולל ואומר צברוך שנתן צצצמות למנוחה וי"ט לעמו ישראל לשמחה וכן כי מקלע צצצת ור"ח: אי

ירושלים חותם בבונה ירושלים רב נחמן אמר יאפי' פתח ברחם על ישראל חותם בבונה ירושלים משום שנאמר יבונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס אמר ליה רבי זירא לרב חסדא ניתי מר ונתני אמר ליה ברכת מזונא לא גמרינא ותנויי מתנינ' אמר ליה מאי האי אמר ליה דאקלעי לבי ריש גלותא וברכי ברכת מזונא וזקפי רב ששת לקועיה עלי כחויא ואמאי דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות ואמאי לא אמרת כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא ברית לפי שאינה בנשים תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב: ^ו אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל (יכל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה והא א"ר יוחנן חדא זימנא א"ר זירא לומר שצריכה שתי מלכויות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים אי הכי נבעי תלת חדא דידה וחדא דבונה ירושלים וחדא דברכת הארץ אלא ברכת הארץ מאי טעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה בונה ירושלים נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ה"ה דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא אלא אידי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים רב פפא אמר הכי קאמר יצריכה שתי מלכויות לבר מדידה יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר יטעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך מקדש השבת אמר ליה מאן יטעה ולא הזכיר של יום טוב אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לזכרון חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון: ואם היה ברכה סמוכה לחברתה כגון קרית שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון:

עין משפט ור מוצה

נ ו א מיי פ"ב מה' צרכות הלכה ג סגנ עשין כו טור א"ח ס' קסו:
נ ו ב מיי שס הלכה ד סגנ שס טוסי"ע שס סעף ג ד וס' קספ סעף ג:
נ ו ג מיי שס הלכה ג סגנ שס טור א"ח סקנן קסו:

נ ו ד מיי שס הל' ד סגנ שס טוסי"ע א"ח ס' קספ סעף ד:
ס ה מיי שס הלכה ז סגנ שס טוסי"ע א"ח ס' קספ סעף ה:
ס ו ז מיי שס הל' יב סגנ שס טוסי"ע א"ח ס' קספ סעף ו:
ס ז ח מיי שס הל' יג טוסי"ע שס סעף ז [וס' מנד]:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש הוסיף, משפיע שהיה סוכה הטוב והמטיב דאורייתא ולכך היה חותם בה והיה עומה אותה ברכה ארוכה ומסתמא לא היה פותח בה בברוך שאם היה סוכר דרבנן למה היה לו להאריך בה.

רבינו ניסים

ואלו נאמרין בכל לשון שנינו הפכר פניהם כלפי הו גרוימ כו' (דף ק) תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט וכן כסיוי וכן בעצבות מואב שגא' (צברים כח) אלה דברי הברית אשר שר ה' את משה וגו' מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב וכו'ב' (שם כס) ושומרים את דברי הברית והאת ואדונינו האי גאון ז"ל כתב בפרושו דברכות הכי ג' תורה מפרשי רבנן האמורין בלחות שניות (שמות ד) הנה אנכי כורת ברית (שם פסוק כו) כרתו אתך ברית (בחורב) (שם פסוק כח) ויתבות על הלוחות ככתבם הראשון את דברי הברית:

רבינו חננאל (המשך)

לעצמה שהיא התחילה והיא ברכה בפני עצמה, וקיימת לן כו' (יהודה) [וינתן] דאמר לה ברכה שאין בה מלכויות אינה ברכה. וחדא לבונה ירושלים (חדא לברכת הארץ). וכן קנינו לברך ב' אי י"י אמ"ה אבינו מלכנו קדוש יעקב (המלך) הטוב והמטיב וכו'. הנה מלכנו קדוש יעקב מלכות אחת, המלך הטוב והמטיב מלכות אחת. נמצא בה ג' מלכויות חוץ מן הראשונה שפתח בה ב' א' י"י אמ"ה. הא ב' א' אמר רב פפא שתי מלכויות בר מדידה, לא פריש מאי טעמא צריך שתיים. שיש מי שאומר אחת לבונה ירושלים ואתה לברכת הארץ שתי ברכות סמוכות לחברתה, וכיון שלא פתח בהן בברוך לא הזכיר מלכויות, לפיכך צריך מלכות אחת. וכן תקנת כל הטוב והמטיב שתי מלכויות בר מדידה, אבל הון הרי פתח בו בברוך והזכיר בה מלכות, לפיכך אין צריכה מלכות אחת. וכן תקנת כל הברכות שתי מלכויות בר מדידה, לא תחלה כגון ברכת יוצר אור, פותחין בברוך, מוכיז בה ב' אי י"י יוצר אור וכו'. אהבת עולם סמוכה היא אין פותחין בה בברוך. וכן אמת ויציב. אבות פותחין בה בברוך ומוכיז בה מלך מושיע ומגן הרי מלכות, אבל שאר כל הברכות שבתפלת י"ח אין פותחין בהן בברוך, שכל פותחין סמוכה לחברתה היא ופירש בתלמוד ארץ ישראל

